

Jan Gurba i Zygmunt Ślusarski

Bogato wyposażony grób z III wieku z Podlodowa w pow. tomaszowsko-lubelskim

Une tombe à mobilier riche du IIIe siècle après J. Ch. explorée à Podlodów, district de Tomaszów Lubelski

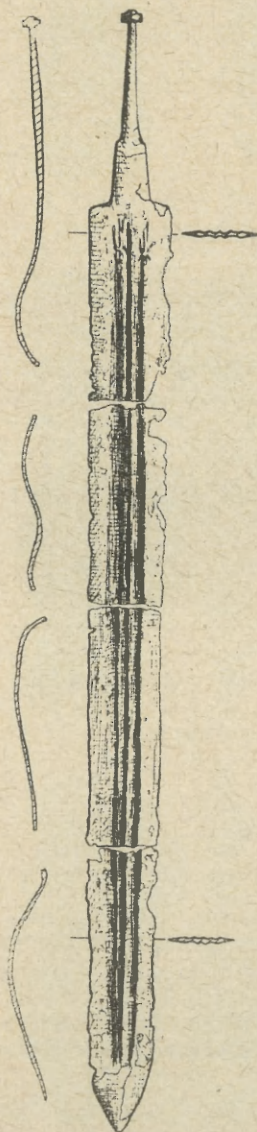
Wiosną 1960 r. Tekla Bączewska, kierowniczka Szkoły Podstawowej w Podlodowie, pow. tomaszowsko-lubelski, przekazała Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Lublinie zespół zabytków odkryty w tej wsi w czasie prac rolnych 1959 r. przez Jana Kukisa na jego polu. Według informacji odkrywcy wszystkie przedmioty znalezione zostały razem w jednym miejscu. Naczynia oraz kości przy nich nie zauważono. Miejsce odkrycia znajduje się na wschód od ostatnich zabudowań wsi, ok. 300 m na południe od polnej drogi Podlodów-Gródek, na lessowym cyplu wierzchwinowym po prawym brzegu Huczwy, ograniczonym od wschodu i północy suchą dolinką.

Jesienią 1960 r. podjęto w Podlodowie czterodniowe badania zwiadowcze, w czasie których przekopano działkę o powierzchni 25 m² na miejscu odkrycia zespołu oraz przeprowadzono na polach wsi poszukiwania powierzchniowe. Nie doprowadziły one jednak ani do ujawnienia dalszych

Otrzymane od T. Bączewskiej przedmioty przekazano Działowi Archeologii Muzeum w Lublinie, gdzie poddane zostały konserwacji.

Opis zabytków:

1. Miecz żelazny (ryc. 1) z głownią prostą, obosieczną, z rękojeścią symetryczną i nieregularnie zwężającym się trzpieniem zakończonym czworoboczną, prawie kwadratową, profilowaną płytką, będącą zabezpieczeniem dla lepszego osadzenia okładzin rękojeści. Wzdłuż głowni widoczne są od nasady aż po sztych, gdzie się zbiegają równoległe strudżyny w liczbie czterech po jednej stronie, a po drugiej jedna strudżyna i dwa zbrocza². Miecz rytualnie łamany składa się obecnie z czterech pogiętych fragmentów. Pierwotne wymiary: całkowita dł. 87,5 cm, szer. przy nasadzie 6,2 cm, szer. przy wierzchołku 5,0 cm, grub. przy nasadzie 0,8 cm, grubość sztychu 0,7 cm, dł. rękojeści 14,2 cm, szer. trzpienia przy nasadzie 2,9 cm, do 0,8 cm przy zakończeniu, wymiary płytki 2,0 × 1,8 cm. Jedna strona nasady głowni zdobiona jest inkrustacją miedzianą (ryc. 2)³, wykonaną na celowo spłaszczonej w tym miejscu zbroczach, wyobrażającą dwie postacie: kobiecą i męską. Inkrustacją dla uwidocznienia szczegółów rysunku uzupełniona jest liniami rytymi i punktowaniem. Pomiędzy postaciami przebiega niespłycona strudżyna. Pierwszą od lewej jest postać kobieca. Stoi ona wprost, twarzą *an face*, włosy spływają wzdłuż skroni. Na czole przepaska zaznaczona dwiema liniami rytymi. Na nieproporcjonalnie dłuższej szyi trzy podłużne ryty, robiące wrażenie pionowych fałdów. Lewa ręka opuszczona wzdłuż ciała. Prawa wysunięta w bok trzyma nieokreślony przedmiot (rysunek zdeformowany wskutek przepalenia na stosie). Cd ramion, ukośnie ku górze, odchodzą dwie linie zwężające się ku końcowi, wyobrażające zapewne skrzydła. Górna część ciała obnażona, przystrojona jedynie paskami czy wstęgami, które opierając się o szyję schodzą w dół przez oba ramiona, krzyżując się nad piersiami. Dolna część ciała osłonięta długą wąską spódnicą, której fałdy zaznaczono dwoma rytami. Spódnica, zapewne luźno związana w pasie, zwisa z bioder odsłaniając część brzucha i pępek. Głębokie wżery zniszczyły dolną część inkrustacji. Zachowała się tylko część prawej nogi. Jest ona zgięta i wysunięta nieco w bok. Prawdopodobnie wsparta była o jakiś przedmiot. Można na niej zauważyć ukośne, ryte kreski wyobrażające

Ryc. 1. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Miecz. Rys. A. Gajewska

Fig. 1. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Épée. Dessin A. Gajewska

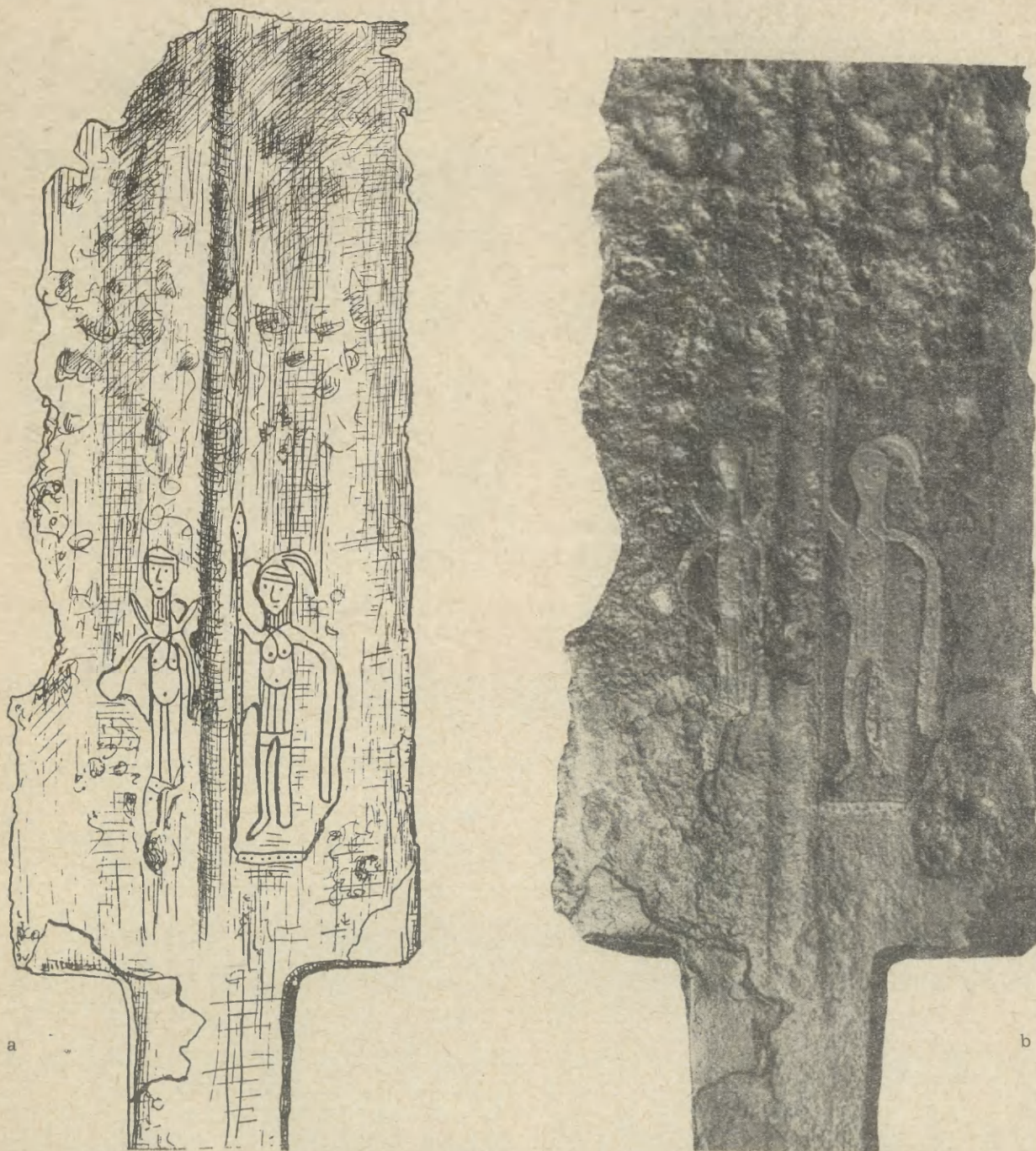
zabytków z odkrytego przypadkowo przez J. Kukisa zespołu, ani do odkrycia zespołów dalszych¹.

¹ Rezultatem poszukiwań był zebrany materiał zabytkowy pochodzący z różnych okresów, od młodszej epoki kamiennej do wczesnego średniowiecza. Taki

sam materiał uzyskano w wykopie zwiadowczym, w warstwie kulturowej, bez wyróżniających się zespołów. Według zebranych na miejscu informacji wraz z przekazanymi przedmiotami znaleziono wyrzucone przez odkrywcę „2 gwoździe” (zapewne służące do umocowania dziobu tarczy), skorupy (prawdopodobnie rypielnicy) oraz „jakiś przedmiot z żelaza”.

² Terminologia wg A. Nadolskiego, w „Sprawozdaniach PMA”, t. 4: 1951, s. 147—153.

³ Jedyna dotychczas publikacją inkrustacji miecza była reprodukcja zamieszczona na „Zaproszeniu” na otwarcie w dn. 7 IV 1963 r. nowej ekspozycji Muzeum w Lublinie.

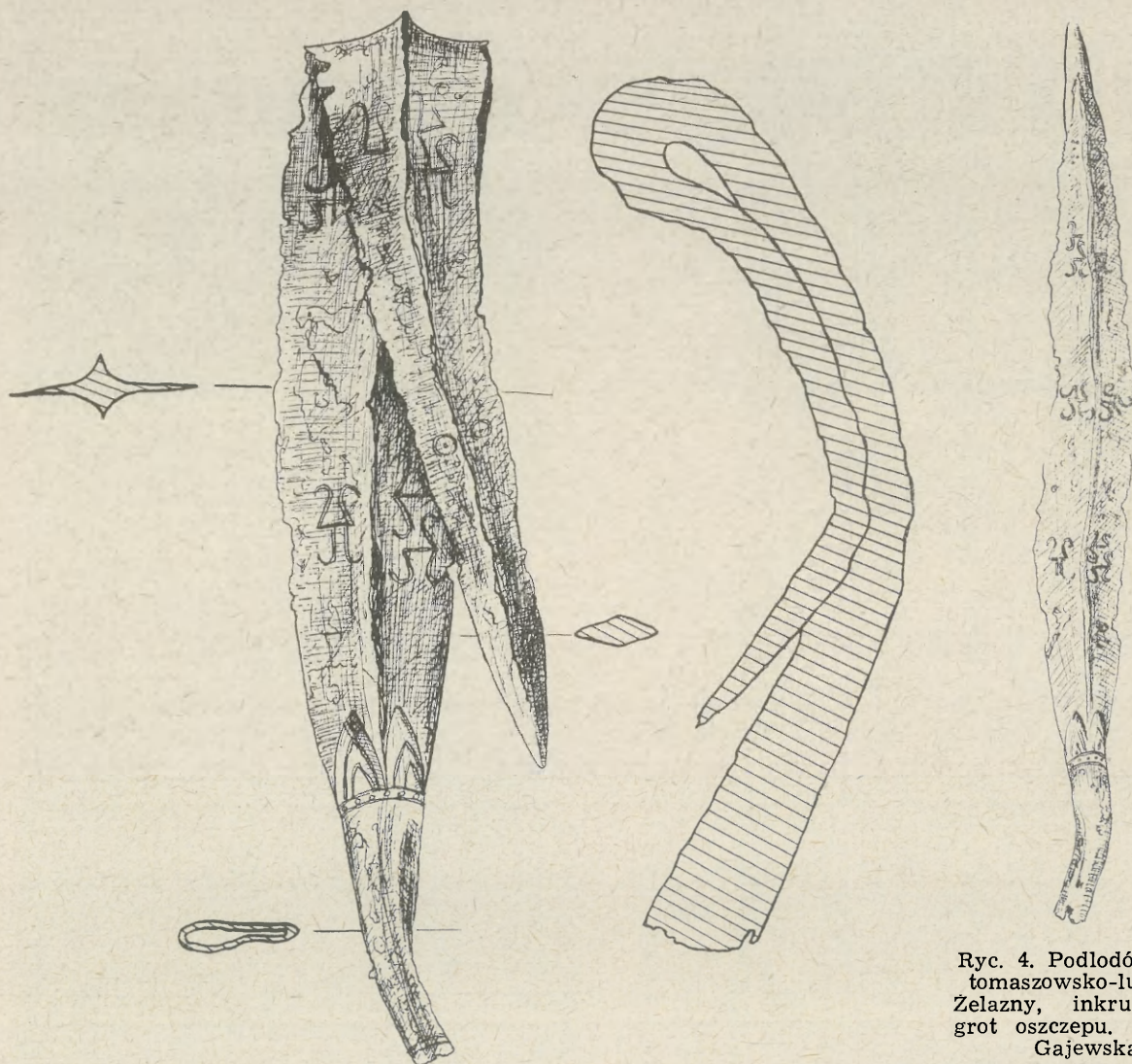
Ryc. 2. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Brązowa inkrustacja żelaznego miecza. Fot. J. Urbanowicz, rys. A. Gajewska

Fig. 2. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Incrustation en bronze d'une épée en fer. Phot. J. Urbanowicz, dessin A. Gajewska

rzemienie lub paski przytrzymujące obuwie. Postać męska stoi również wprost — po lewej stronie postaci żeńskiej. Głowa w hełmie z pióropuszem, szyja nieproporcjonalnie długa i szeroka, a na niej cztery podłużne ryty imitujące fałdy tkaniny okrywającej szyję lub kołnierz hełmu. Prawa ręka wzniesiona trzyma włócznię, od toku aż po wierzchołek grotu ozdobiona rzędem wybijanych punktów. Ręka lewa silnie odchylona i wsparta na tarczy. Na dolnej części szyi i klatce piersiowej widoczne są ryty wyobrażające paski, które idąc od karku krzyżują się

i schodzą ukośnie w dół, podkreślając umięśnienie. Z prawej ku lewej schodzą dwa paski, z lewej ku prawej jeden. Górna część ciała odsłonięta. Na biodrach, odsłaniając część brzucha i pępek, zwisa luźno krótka spódniczka, włożona na krótkie spodenki. Lewa noga wyprostowana i stopa wprost. Noga prawa zgięta w stawie kolanowym, a stopa odchylona na zewnątrz. Poniżej stóp poziomy pasek zdobiony punktowaniem.

2. Żelazny grot oszczepu (ryc. 3) z prawie cylindryczną tulejką i wysokim ostrym żeberkiem. Grot rytualnie zgięty. Zarówno tuleja, jak i brzeszczot

Ryc. 3. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Żelazny, inkrustowany grot oszczepu. Rys. A. Gajewska
 Fig. 3. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Pointe de lance en fer incrustée d'argent. Dessin A. Gajewska

Ryc. 4. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Żelazny, inkrustowany grot oszczepu. Rys. A. Gajewska

Fig. 4. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Pointe de lance en fer incrustée d'argent. Dessin A. Gajewska

grota zdobione są srebrną inkrustacją. Krawędź tulei zdobiły dwa dookólne ryty wypełnione srebrem. Od nich, ku górze, widoczne są ślady dalszego zdobienia. Stan ich zachowania nie pozwala jednak nawet na rekonstrukcję inkrustacji. Wierzchołek tulei zdobią w miejscu połączenia z brzeszczotem dwie dookólne linie, pomiędzy którymi umieszczono 21 kropek. Od górnej linii w czterech polach, ograniczonych ostrzem i wysokim żeberkiem, umieszczono po trzy wsunięte w siebie kąty. Obydwie strony liścia ozdobione są jednakowo. Każdą z nich zdobią cztery pary znaków symbolicznych, umieszczonych po obydwu stronach żeberka (ryc. 4). Wymiary: pierwotna dł. 38 cm, szer. 4 cm, dł. tulejki 5 cm, średn. tulejki 2 cm.

3. Dziób tarczy (ryc. 5), stożkowaty z długim, pustym, tępym kolcem, niskim zwiężającym się ku dołowi kołnierzem i wąskim brzegiem. Do tarczy przy-mocowany był zapewne czterema nitami. Okaz ten wykonany jest z blachy żelaznej obustronnie miedziowanej. Wymiary: wys. 15 cm, wys. kołnierza 3 cm, dł. kolca 9 cm, szer. kołnierza 2 cm, średn. 14 cm.

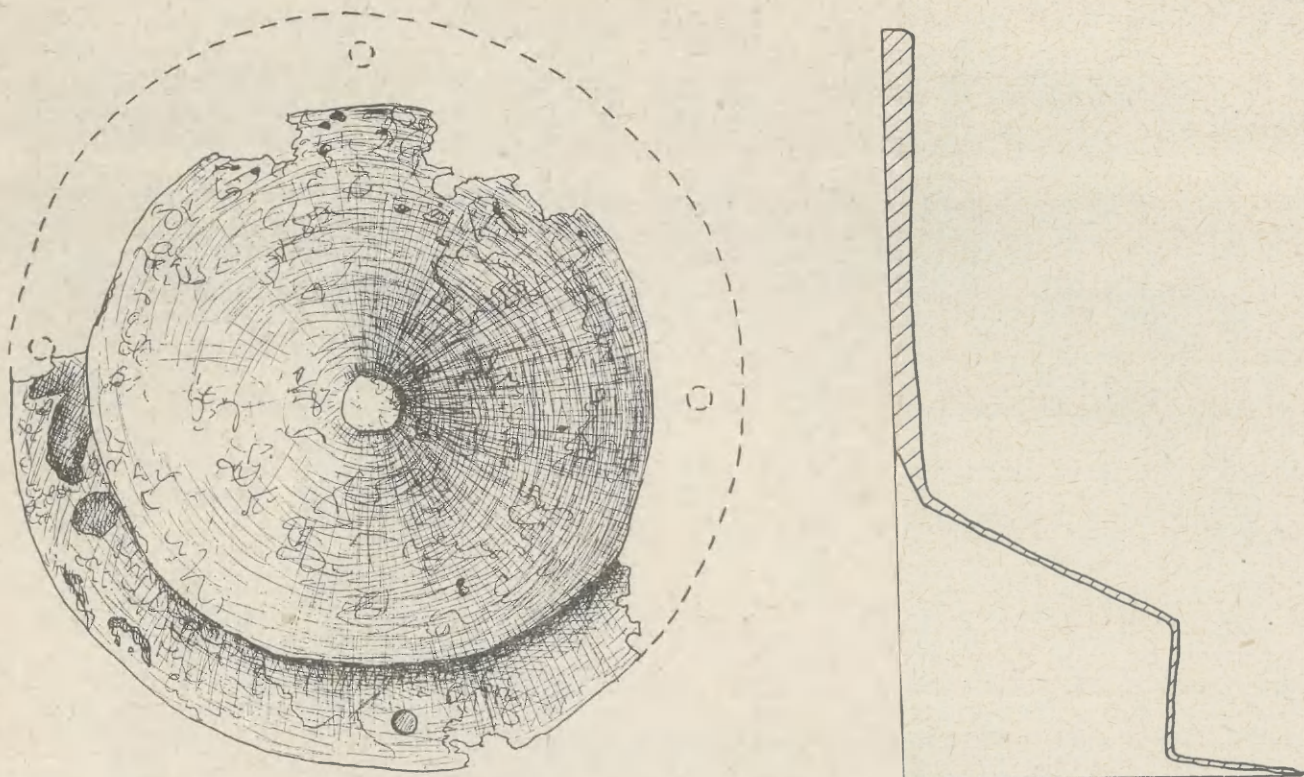
4. Dwie jednakowe ostrogi żelazne (ryc. 6) z wklę-

śląm od wewnątrz, łukowatym kabląkiem. Szeroki przy nasadzie kolca kabląk zwięża się stopniowo, przechodząc w wałkowate wygięcia zaczepu, zakończone soczewkowatymi guzkami. Kolec częściowo pusty, dość duży, ma kształt przegiętego nieznacznie, facetowanego stożka. Przy nasadzie posiada dwie wypilowane blisko siebie bruzdy, a powstały między nimi grzbiet, gęsto poprzecznie nacinany, robi wrażenie pasma granulacji. Obydwie ostrogi bardzo dobrze zachowane. Wymiary: rozpiętość ramion 7 cm, szer. kabląka przy nasadzie kolca 2,3 cm, przy zaczepach 0,5 cm, wys. kolca 3,2 cm, średn. podstawy kolca 1,6 cm, średn. guzków 1 cm.

5. Dwa pogięte żelazne groty oszczepów (ryc. 7), z ostrym żeberkiem środkowym, bardzo źle zachowane.

6. Naparstkowaty przedmiot brązowy (ryc. 8), toczony (?).

Znalezione razem w skupieniu zespół uzbrojenia stanowił wyposażenie wojownika, złożone najpewniej z nim do grobu jako wyposażenie grobowe. Świadczą o tym pogięte rytualnie

Ryc. 5. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Dziób tarczy. Rys. A. Gajewska
 Fig. 5. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Umbo de bouclier. Dessin A. Gajewska

groty oszczepów, połamany miecz i ostrogi z „patyną ogniową”.

Na szczególną uwagę zasługuje miecz ozdobiony inkrustacją miedzianą wyobrażającą boginię zwycięstwa Victorię i boga wojny Marsa. Wyobrażenia tych bóstw podobne są do znanych z monet rzymskich, jednak bardziej prymitywne, wskazujące na stosunkowo niski poziom artysty, na „kowską robotę”. Owe ozdoby miecza, jak i strudżiny, niesymetryczne względem siebie po obu stronach ostrza, dowodzą jego rzymskiego pochodzenia. Jako najbliższą analogię z terenu ziem Polski należy podać miecz z Rzeczycy Długiej w pow. tarnobrzeskim⁴, ozdobiony wyobrażeniem Victorii i orła legionowego, wykonanymi podobnie, lecz inną techniką, bez inkrustacji. Poza tym o rzymskim pochodzeniu miecza z Podlodowa świadczy stosunkowo szeroka głownia z szerokimi strudżinami⁵.

Na uwagę zasługują same postacie przedstawione na mieczu. Najbliższą analogią dla figury kobiecej jest Victoria na mieczu z Rzeczycy Długiej⁶, dla męskiej zaś wyobrażenie Marsa przedstawione na mieczu rzymskim

znalezionym w miejscowości South Shields w Anglii⁷.

Inkrustowany srebrem grot oszczepu posiada cały szereg analogii z ziem polskich⁸.

Pokryty miedzianą blachą dziób tarczy, do którego nie znamy analogii z terenu Polski, jest prawdopodobnie wzorowany na brązowych umbach rzymskich⁹. Najbliższą analogią jest szczyt z Jaksonowa, pow. wrocławski, z brzegiem zdobionym na krawędzi brązowym, taśmowatym okuciem¹⁰.

⁷ Datowany na lata ok. 200 n.e. H. Plenderleith, *The Conservation of Antiquities and Works of Art*, London 1957, tabl. 46.

⁸ A. Nadolski, *Kilka uwag o inkrustowanych grotach oszczepów z późnego okresu rzymskiego*, „Slavia Antiqua”, t. 2: 1949—1950, z. 2, 220—239; B. Zielonka, *Zdobiony grot oszczepu z miejscowości Bodzanowo, pow. Aleksandrów Kujawski*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 23: 1956, s. 274—276. Por. też zestawienia znaków: W. Antoniewicz, *Zelazne groty inkrustowane z Kamienicy w pow. jarosławskim*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 1: 1919, s. 108; T. Sulimirski, *Sarmaci w Polsce*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie”, t. 12: 1961—1962, s. 69—70.

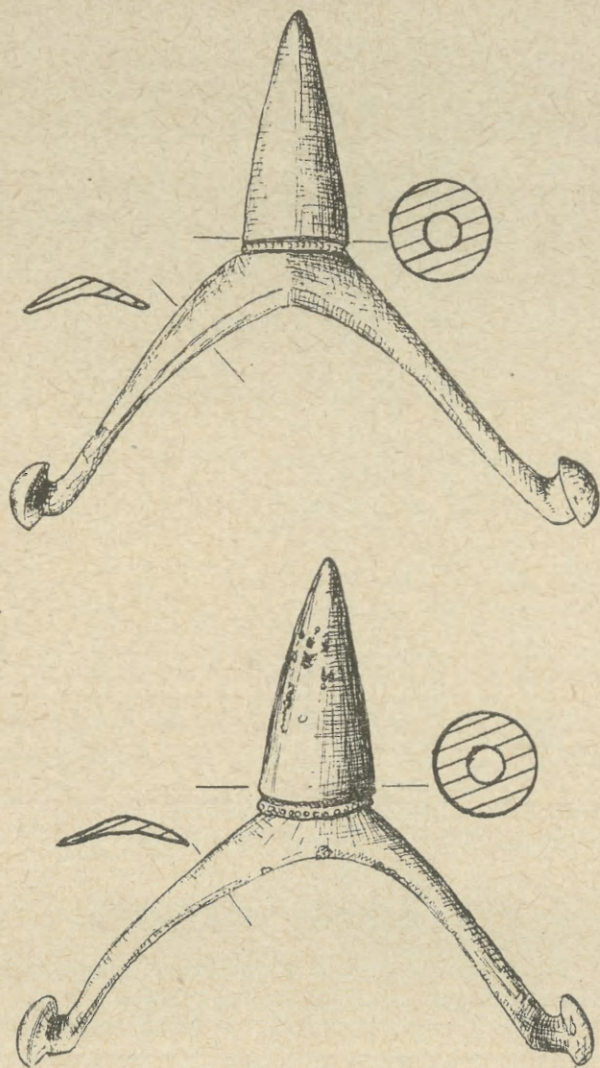
⁹ Proponujemy tu dla ujednoczenia terminów nazwę „umbo” zachować wyłącznie dla importowanych okuć tarcz, w odróżnieniu od dziobów tarcz miejscowej produkcji.

¹⁰ J. Elanowska, *Uzbrojenie ludności kultury przeworskiej w okresie rzymskim na Śląsku*, „Zeszyty Naukowe UAM”, Archeologia, Etnografia, 1961, z. 2, s. 100.

⁴ R. Jamka, „Sprawozdania PAU”, t. 42: 1937, s. 269—272, tabl. 1.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

Ryc. 6. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Dwie ostrogi żelazne. Rys. A. Gajewska
 Fig. 6. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Deux éperons en fer. Dessin A. Gajewska

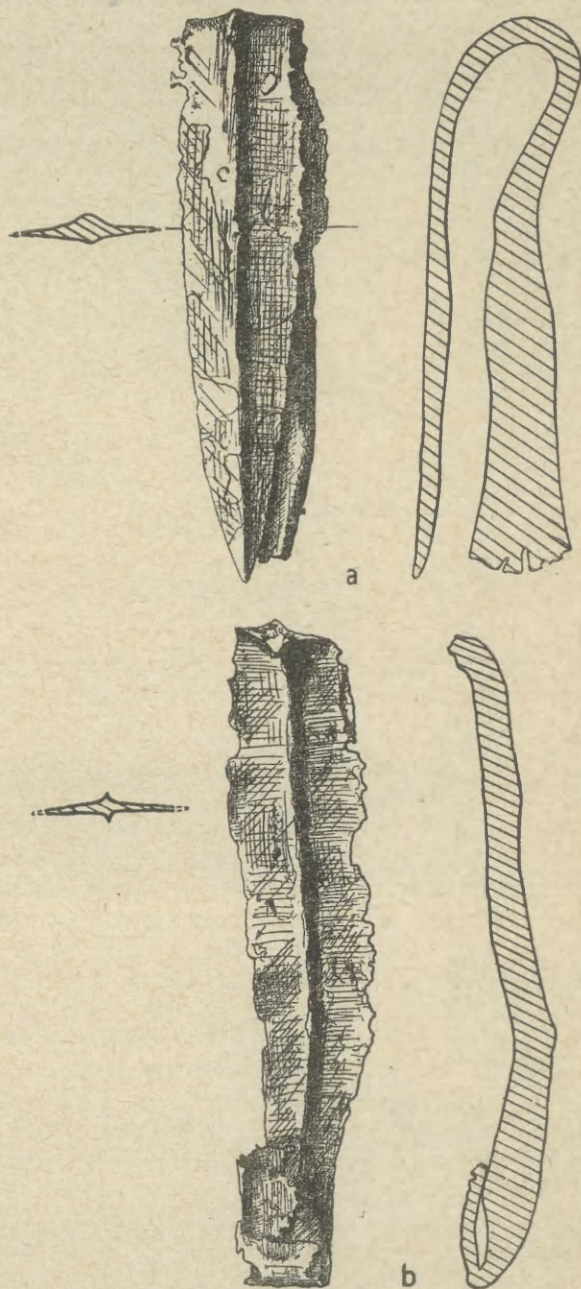
Zespół grobowy z Podlodowa, wyposażony w miecz, dziób tarczy, trzy groty oszczepów i parę ostróg, datowany jest na podstawie tych zabytków na III wiek (groty z ostrym żeberkiem środkowym, jeden egzemplarz ornamentowany inkrustowaniem, ostrogi z grubym, pustym w środku kolcem)¹¹.

Bogato wyposażony grób z Podlodowa, zawierający broń używaną w boju przez konnego wojownika, w tym najkosztowniejszą część uzbrojenia — miecz, należy wiązać z przedstawicielem „plemiennej arystokracji”, może nawet wodzem drużyny¹². Jak w większości gro-

¹¹ J. Kostrzewski, *Od mezolitu do okresu wędrówek ludów*, [w:] *Prehistoria ziem polskich*, Kraków 1939—1948, s. 340—341.

¹² K. Godłowski, *Studia nad stosunkami społecznymi w okresach późnolateńskim i rzymskim w dorzeczu Odry i Wisły*, Wrocław 1960, s. 82.

bów bogato wyposażonych, i w tym wypadku znajduje się przedmiot importowany — miecz, jeden z rzadkich okazów rzymskiej broni, spotykanych na ziemiach Polski¹³. Na nasze tere-

Ryc. 7. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Żelazne groty oszczepów. Rys. A. Gajewska
 Fig. 7. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Pointes de lances en fer. Dessin A. Gajewska

¹³ Kostrzewski, *op. cit.*, s. 317; K. Majewski, *Importy rzymskie na ziemiach słowiańskich*, Wrocław 1949, s. 19, 178; tenże, *Importy rzymskie w Polsce*, Wrocław 1960, s. 30; E. Konik, *Śląsk starożytny a imperium rzymskie*, Wrocław 1959, s. 29, 103; J. Wielowiejski, *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolateńskim i rzymskim*, „Materiały Starożytne”, t. 6: 1960, s. 232—233.

ny dostał się prawdopodobnie w czasie wielkich wojen, które w drugiej połowie II wieku i pierwszej III wieku ogarnęły całą Europę środkową¹⁴; może markomańskich¹⁵.

Pozostałe części uzbrojenia świadczą o wysokim stopniu techniki produkcji wyrobów żelaznych (inkrustowanie, pokrywanie blachą miedzianą), wykonywanych przez słowiańskich miejscowych kowali¹⁶.

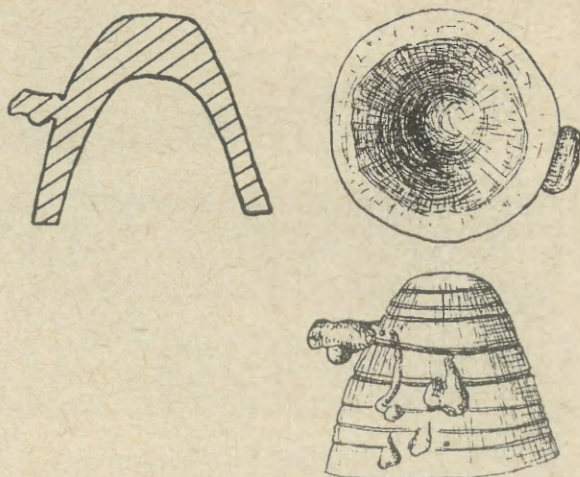
W zakończeniu warto zwrócić uwagę na fakt, że grób z Podlodowa jest jedynym znanym obecnie bogatym grobem wojownika na obszarze południowo-wschodniej Lubelszczyzny, wykazującej stosunkowo gęste osadnictwo kultury wenedzkiej¹⁷.

¹⁴ Godłowski, *op. cit.*, s. 81.

¹⁵ Jamka, *op. cit.*

¹⁶ Sulimirski, *op. cit.*, s. 79.

¹⁷ J. Gurba, *Importy rzymskie z województwa lubelskiego*, „Archeologia”, t. 7: 1955 z. 2, s. 151—152.

Ryc. 8. Podlodów, pow. tomaszowsko-lubelski. Naparstkowaty przedmiot brązowy. Rys. A. Gajewska
Fig. 8. Podlodów, distr. de Tomaszów Lubelski. Objet ressemblant à un dé à coudre en bronze. Dessin A. Gajewska

Une tombe à mobilier riche du IIIe siècle après J. Ch. explorée à Podlodów, district de Tomaszów Lubelski

Résumé

En 1959 fut découverte par hasard près du village de Podlodów, district de Tomaszów Lubelski, une tombe datée au IIIe siècle A. D., dont le mobilier funéraire frappa les explorateurs par sa richesse. Il était composé d'une épée en fer ornée d'incrustations en cuivre représentant deux figures humaines (la Victoire et Mars), d'une pointe de lance en fer incrustée d'argent, d'un umbo de bouclier en fer cuivré des deux côtés, d'une paire d'épérons en fer à ardillon creux ainsi que de deux pointes de lance et d'un objet en bronze dont la destination reste inconnue. Les pièces

d'armes semblent avoir été endommagées intentionnellement d'après les prescriptions de quelque rite en vigueur. Les figures incrustées sur l'épée trouvent leur réplique dans la représentation de la Victoire sur une épée de Rzeczyca Długa, district de Tarnobrzeg, et de Mars sur une épée de South Shields en Angleterre.

Les prospections subséquentes organisées sur les lieux n'ont plus menées à aucune nouvelle découverte.

Traduit par Zofia Sławska